

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Емилия Александрова Друмева,

професор в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по участието в конкурс

за заемане на академичната длъжност ‘доцент’

в Юридическия факултет на

Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки;

Професионално направление: 3.6. Право (Конституционно право).

Конкурсът за ‘доцент’ е обявен в Държавен вестник, бр. 57 от 26.06.2020 г.

1. Определена съм за член на научното жури на конкурса за заемане на академичната длъжност ‘доцент’ в Юридическия факултет на ПУ “Паисий Хилендарски“ по професионално направление 3.6. Право (Конституционно право).

За участие в обявения конкурс документи е подал единствен кандидат: РАДОСЛАВА ДИМИТРОВА ЯНКУЛОВА, доктор по право, главен асистент в Юридическия факултет, катедра „Публичноправни науки“ при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Представените от кандидата материали - монография (хабилитационен труд), статии и справки са в съответствие със закона. Всички представени за участие в конкурса трудове са публикувани след датата на придобиване на образователната и научна степен "доктор по право", отговарят на изискванията на чл. 24, ал. 1, т. 3 от Закона за развитието на академичния състав в република България /ЗРАСРБ/ и чл. 53, ал. 1, т. 3 от ППЗРАСРБ и подлежат на рецензиране. Хабилитационният труд, с който д-р Р. Янкулова участва в конкурса съгласно изискванията на закона, е монографията „Конституционното

правосъдие и защитата на основните права” (София, 2020 г., изд. Сиела, 215 с., ISBN 978-954-28-3195-2).

На своето първо заседание, научното жури реши, че гл. ас. д-р Радослава Димитрова Янкулова покрива минималните изисквани точки по групи показатели, уредени в ППЗРАСРБ и въз основа на това се допуска до участие в конкурса за заемане на академичната длъжност ‘доцент’ по професионално направление 3.6. Право (Конституционно право).

2. Д-р Радослава Янкулова е родена през 1986 г. През 2010 г. се дипломира с отличен успех в Юридическия факултет /ЮФ/ на ПУ „Паисий Хилендарски“ като магистър по право. Демонстрираният още тогава научен афинитет Радослава Янкулова продължава да развива като редовен докторант в Института за държавата и правото при Българската академия на науките. През 2014 г. успешно защитава дисертационен труд на тема „Конституционен процес“; присъдена ѝ е научна степен „доктор по право“.

Научно-изследователската дейност на д-р Радослава Янкулова трябва да бъде разглеждана и оценявана през призмата на работата ѝ като университетски преподавател. През 2014 г. д-р Янкулова постъпва на работа като главен асистент в ЮФ на ПУ „Паисий Хилендарски“. През изминалите години кандидатът добросъвестно и отговорно провежда семинарни занятия по задължителната дисциплина „Конституционно право“; прилага както традиционни, така и модерни форми на обучение, насърчава дискусията, решаването на казуси, формирането на юридическо, но и на иновативно мислене.

Освен семинарни занятия по „Конституционно право“ д-р Янкулова е поела и част от лекциите по тази задължителна дисциплина за редовни и задочни студенти; изнася лекционния курс по самостоятелната избираема дисциплина „Конституционно правосъдие“, както и други лекционни курсове и цикли – Семейно и наследствено право, Правна защита на лица с психически заболявания и ментални увреждания и др.; преподава в

магистърска програма „Публична администрация“ в Юридическия факултет.

Високо признание за професионалните качества и аналитични способности на д-р Янкулова е и работата ѝ като старши правен експерт в Конституционния съд на Република България. Секретар е на редакционната колегия на многоезичното списание на Конституционния съд „Конституционни изследвания“.

Научните си знания, административни умения и човешка добросъвестност д-р Янкулова е ангажирала и като член на редколегията на специализираното юридическо онлайн списание на Юридическия факултет на ПУ - STUDIA IURIS.

Д-р Радослава Янкулова се утвърждава с високата си академичност, професионализъм и ерудиция. Подготвяла е и е възпитала поколения млади юристи в любов и вяност към правото, въвеждайки ги в тънкостите и богатството на правната теория, което представлява принос в правната сфера и особено – в сферата на юридическото образование и запазването на неговите добри традиции.

3. Логично е рецензията да се съсредоточи върху хабилитационния труд - „Конституционното правосъдие и защитата на основните права“ (София, изд. Сиела, 2020 г., ISBN 978-954-28-3195-2). По своя обем, тематика и с оглед наличието на научен редактор (доц. д-р Константин Пехливанов), трудът съответства на формалните изисквания към научния жанр „монография“, уредени в § 1, т. 10 от допълнителните разпоредби на ЗРАСРБ.

Трудът е монографично изследване върху първостепенното направление в дейността на всяка конституционна юрисдикция – защитата на основните права. Закрилата на правата на личността е главна цел и смисъл на конституционната държава: самата държавна организация, вместена в Конституцията като инструмент за контролирано управление, е

мислена и създавана с цел да се реализират правата и свободите. Още Декларацията за правата на човека и гражданина от 1789 г. във Франция го постулира: без разделение на властите и закрила на правата няма Конституция (чл. 16).

С темата на хабилитационния труд авторката остава вярна на научния си интерес към тази значима проблематика и отново се проявява и утвърждава като нейн задълбочен изследовател. „Посягането“ към научно изследване на такъв основен за правото предмет, свидетелства за осъзнаване необходимостта от фундаментни научни изследвания, провокира рефлексии, търсения и намиране на решения, с което несъмнено представлява принос в правната наука.

Впрочем досегашната научна продукция и интереси на Р. Янкулова свидетелстват, че „големите теми“ на конституционното право не я плашат, напротив, провокират я към задълбочено изследване и към (в повечето случаи) нестандартен и иновативен подход и изложение.

С разработването на фундаментни за правото въпроси научните трудове на Р. Янкулова имат и висока познавателна значимост и принос, като компетентно и вечно въвеждат българския читател в генезиса, развитието и съвременното възприемане на основни идеи и разбирания в правото, което улеснява тяхното „приземяване“ и реализиране в съвременните български условия.

3.1. Темата и нейната разработка в хабилитационния труд се вписват в усилията на теорията и практиката към постигане на значимите цели на правната наука и с това представлява тема и задача с висока научно-приложна значимост. Разработването на тема с такъв широк предмет несъмнено представлява за кандидата повишена трудност, тъй като предполага широкобазисен анализ и синтез, и едновременно с това - проучване в дълбочина. Авторката успешно се е справила с широтата на

предмета, като е осигурила богат фактически материал, което повишава познавателната стойност на труда.

За постигане задачите на изследването са използвани няколко научни методи, преди всичко нормативният и формалнологическият. Особено успешно е прилагането на сравнителноправния метод, което добавя към разработката високо познавателно качество. Комплексното прилагане на научните методи несъмнено допринася за постигане целите на научното изследване.

Резултатът от прилаганите методи е успешен; авторката ги прилага и постига главната задача на научното изследване с широта на изложението и обоснованост на изводите. Отделните правни конструкции са разработени от различни аспекти и в дълбочина. Всяка част от изследването съдържа приноси моменти, а глава трета от изложението е наситена с предложения *de lege ferenda*.

3.2. Структурата на хабилитационния труд при посочената широкообхватна специфика на изследвания предмет придобива самостоятелно значение; предназначението ѝ е да организира съдържанието на изследването в цялостна логическа конструкция. Това е направено успешно - изложението следва логиката на структурата. Разработката е концентрирана в обособени блокове от въпроси, маркиращи и открояващи главните артерии на изследваната проблематика, със задълбочаване по тези от тях, които са дискусийни. Подборът на юриспруденцията е относим към темата. Проучена е богатата научна литература от български и чуждестранни автори, относима към предмета на изследването; цитирането на мнения и аргументи е направено добросъвестно и коректно.

Цитиранията под линия допринасят за уплътняване на застъпените тези. Изследването съдържа позоваване на стенографски дневници на Народното събрание и на VII-то Велико Народно събрание, което

представлява изследване на емпиричен материал с оригинална стойност и свидетелства за задълбочените интереси на авторката в теорията и практиката. Работи се с богат научен апарат и ясни понятия, което прави изложението разбираемо и приложимо. Изложението и придружаващият го коментар свидетелстват за много добро ниво на приложения научен анализ и синтез, което добавя към целия хабилитационен труд осмислена значимост и приложност в практиката.

3.3. Глава първа на хабилитационния труд въвежда ретроспективно в основните етапи, през които се заражда и еволюира доктрината за основните права на гражданите; авторката споделя и добавя собствен почерк към общоприетото разбиране, че закрепването и закрилата на правата принадлежат към най-важните ценности на модерния конституционализъм.

Разработката е съсредоточена върху институционализирания контрол за конституционност като инструмент за защита на основните права; развива се и се обогатява застъпването и в българската правна наука схващане за легитимността на конституционното правосъдие като ново измерение на демокрацията, извън мажоритарния ѝ компонент. Направен е изводът, че защитата на основните права е смисъл и цел на функционирането на всеки конституционен съд, а механизмите за поставяне в ход на конституционния контрол способстват за постигането на тази цел на практика.

Акцентът в първата глава е поставен върху възможностите за непряк достъп на гражданите до конституционно правосъдие. В контекста на инцидентния контрол за конституционност е открито една сравнително нова тенденция към децентрализация на конституционния контрол. Значението на арсенала от средства, с които гражданите разполагат, за да търсят защита на своите права пред Конституционния съд, освен по вертикала – в отношенията „държава-гражданин“ е изследвано и в ракурса

на доктрината за хоризонталното действие на основните права. Това са разработки с несъмнена приложна полезност, направени са с познаване и ерудиция и имат *приносен характер*.

3.4. Глава втора е посветена на конституционната жалба като една от формите за лична и пряка защита на основните права. Изложението е на широка основа – произход на конституционната жалба като институт; критерии за класификация на видовете конституционна жалба; сравнителноправен анализ на правната уредба на конституционната жалба в няколко европейски държави. Въпреки съществуващите в сравнителен план нюанси на индивидуалната конституционна жалба, авторката умело съумява да открие основните характеристики на този институт. Особено ценно е изложението относно работещи модели на конституционна жалба в държави с традиции в областта на конституционното правосъдие, които са реципирани при въвеждането на института в други правни системи. Разработките са направени стегнато, с дълбочина и нещо познаване, с което представляват принос в конституционната теория и практика.

3.5. Последната глава – трета се фокусира върху индивидуалната закрила на правата пред Конституционния съд на България. Авторката споделя заключението, че при действащия конституционен ред Конституционният съд на България има важна роля в закрилата на основните права и анализира наличните му правомощия, чрез осъществяването на които се постига тази закрила. Правомощията на Конституционния съд във „външната власт“ са изследвани през призмата на конституционната идентичност като ядро от ценности, закодирано в основните права на гражданите, което има непреходен характер и не се поддава на пре моделиране под тежестта на наднационални процеси и влияния. Трудността при определянето на ядрото от изконни ценности и принципи се състои в обстоятелството, че конституционната идентичност като понятие не се съдържа в действащата българска Конституция.

Авторката се справя с това предизвикателство, като успява да открие елементите, очертаващи профила на българската конституционна идентичност.

С разработката на въпроса за липсващия институт на конституционната жалба авторката насочва изследователските си усилия към разгръщане на потенциала на българския Конституционен съд в съответствие с утвърдените европейски стандарти. Добросъвестно и подробно са очертани главните линии на протичащата от години полемика; излагат се и се обобщават въпросите, които очакват отговор от правните среди и от обществото и аргументирано се поддържа разбирането (вече широко споделяно в обществото) за доказаната необходимост от нещо повече в защитата на конституционно прогласените права на гражданите, т.е. за назрялата необходимост от въвеждането на конституционната жалба като действащ правен институт. В хабилитационния труд се прави предложение за български вариант на конституционна жалба, който е в синхрон с другите форми на индивидуална правна закрила чрез Конституционния съд. Заслужава отбелязване, че авторката се въздържа от навлизане в пространството на политическите решения, а запазва изследването изключително в научната сфера, което несъмнено заслужава положителна оценка. Самото изложение и доводите съдържат познание и убедителност, с което изследването относно прекия достъп на гражданите до Конституционния съд представлява цялостен принос с високо научно и практическо значение.

3.6. Правя извода, че хабилитационният труд на д-р Р. Янкулова съдържа редица научни и научно-приложни постижения. Разработките се характеризират с многостранност, задълбочени изложения и анализи и научна добросъвестност. Пълнотата и широката рамка, в която проблемите са изследвани, несъмнено представлява принос в конституционноправната

наука и благоприятна познавателна среда за очаквано позитивно еволютивно развитие на уредбата.

Съдържащите се в труда изводи и препоръки, направени от авторката, представляват принос в науката с висока познавателност и приложност в практиката.

Хабилитационният труд се отличава с много добър правен език; написан е стегнато и с ерудиция; научните разработки свидетелстват за задълбочени знания, научно и правно мислене, способност у авторката да анализира изследвания предмет и да синтезира изводи и препоръки с вникване и анализ на научните проблеми.

Хабилитационният труд на Радослава Янкулова представлява задълбочено научно изследване на фундаментен за конституционното право въпрос; изследването е на широка основа, направено е с вещина и ерудиция.

Имам все пак и критична (пожелателна) бележка: хабилитационният труд би спечелил, ако съдържаше превърналите се в класика за структурата на научния жанр монография увод и заключение. Но веднага правя контра-бележка: темата за конституционното правосъдие и защитата на основните права преживява динамично развитие, при което „отворен край” в научна монография е подходяща форма за по-нататъшни изследвания.

4. Друга голяма тема в научното творчество на д-р Р. Янкулова е конституционноправната закрила на децата и на хората с интелектуални затруднения и психично-здравни проблеми. В статията „Избирателни права за лица с интелектуални затруднения и психично-здравни проблеми – международни стандарти“, сп. Правна мисъл, кн. № 2/2019 г. авторката очертава актуалните международни стандарти, свързани с упражняването на избирателни права от хората с умствени увреждания. Основният акцент е поставен върху член 29 от Конвенцията на ООН за правата на хората с

увреждания и нейното тълкуване в светлината на обекта и целта на Конвенцията и практиката на Комитета на ООН за правата на хората с увреждания. Изследвано е съотношението между член 29 от Конвенцията и други международни актове, свързани с политическото участие на гражданите. Анализирани са и практиката на държавите страни по Конвенцията в процеса на съобразяване с изискванията на член 29. На правата на хората с интелектуални затруднения и психично-здравни проблеми д-р Р. Янкулова е посветила ред статии. Всички тези разработки отразяват актуални тенденции, съдържат разсъждения и предложения с *приносен характер*.

Статията „Правата на децата и мястото им в българския конституционен модел“, сп. Правна мисъл, кн. № 2/2015 г. проследява отношението на конституционния законодател към децата и техните права в контекста на еволютивното развитие на идеята за правата на детето. Изведени са критерии, които да послужат като ориентир в процеса на експлицитно регламентиране на правата на детето на най-високо, конституционно ниво.

Правя извода, че статиите, с които д-р Янкулова участва в конкурса, разработват въпроси и правни конструкции по основни теми на конституционализма. Те са фундаментни за правата на човека и конституционното право. Изследвани са задълбочено, многостранно, с познаване освен традициите на българското законодателство теорията, също и практиката на други страни, с характерната за авторката научна прецизност и изчерпателност. Разпространяват знания и култура.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Документите и материалите, представени от гл. ас. д-р Радослава Димитрова Янкулова отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за

прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът в конкурса е представил достатъчно и значими научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на дисертационния труд. Те съдържат оригинални научни приноси, които имат практическа приложимост в правотворчеството и обществения живот, като едновременно с това са пряко полезни в учебната работа. Високата научната и преподавателска квалификация на д-р Р. Янкулова е извън съмнение. Постигнатите от нея резултати в учебната и научно-изследователската дейност, съответстват на нормативните изисквания.

След запознаването с представените в конкурса материали и научни трудове, след анализа и констатацията за съдържащите се в тях научни и приложни приноси, давам своята положителна оценка и препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Юридическия факултет за избор на гл. ас. д-р Радослава Димитрова Янкулова на академичната длъжност „доцент“ в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ по професионално направление 3.6. Право (Конституционно право).

Рецензент:

(проф. д-р Емилия Друмева)

Октомври 2020 г.